

4 paskaita

Asmeniniai ir rodomieji įvardžiai. Sangražiniai veiksmažodžiai

Skaitiniai: ištraukos iš „Haraldo Gražiaplaukio sagos“, „Olavo Šventojo sagos“ ir „Sagos apie Magnų, Erlingo sūnų“ („Žemės ratas“)

Asmeniniai įvardžiai

Asmeniniai įvardžiai kaitomi skaičiais ir linksniais. Pirmojo ir antrojo asmens įvardžiai, skirtingai nuo trečiojo asmens, turi tris skaičius – vienaskaitą, dviskaitą ir daugiskaitą. Trečiojo asmens įvardis turi tik vienaskaitą ir daugiskaitą. Užtat trečiojo asmens įvardis turi tris gimines – vyriškąją, moteriškąją ir niekatrąją, o pirmojo ir antrojo asmens įvardžiai giminėmis nekaitomi. Aptariamieji įvardžiai kaitomi šitaip:

	I asmuo	II asmuo	III asmuo		
VIENASKAITA			<i>vyr. g.</i>	<i>mot. g.</i>	<i>niekatr. g.</i>
Nom	ek	þú	hann	hon	þat
Gen	mín	þín	hans	hennar	þess
Dat	mér	þér	honum	henni	því
Acc	mik	þik	hann	hana	þat
DVISKAITA					
Nom	vit	it / þit	–	–	–
Gen	okkar	ykkar	–	–	–
Dat	ok(k)r	yk(k)r	–	–	–
Acc	ok(k)r	yk(k)r	–	–	–
DAUGISKAITA					
Nom	vér	ér / þér	þeir	þær	þau
Gen	vár	yðar / yðvar	þeir(r)a	þeir(r)a	þeir(r)a
Dat	oss	yðr	þeim	þeim	þeim
Acc	oss	yðr	þá	þær	þau

4.1 lentelė. Asmeninių įvardžių formos

Pastaba. Atkreipkite dėmesį, kad *þér* gali reikšti ir „tau“, ir „jūs“.

Prie asmeninių įvardžių galima priskirti ir sangražinį įvardį *sín* (savęs), kuris turi tik tris formas – kilmininką, naudinininką ir galinininką. Jis nekaitomas nei giminėmis, nei skaičiais, ir neturi vardininko linksnio.

Gen	sín
Dat	sér
Acc	sik

4.2 lentelė. Sangražinio įvardžio *sín* formos

Sangražinių veiksmažodžių priesaga *–sk* yra atsiradusi iš įvardžio formos *sik*, pvz.

leggjask 'atsigulti' < *leggja* 'guldyti' + *sik* 'save';

skírisk 'pasikrikštyti, leistis pakrikštijamam' < *skíra* 'krikštyti' + *sik* 'save';

gerask 'pasidaryti' < *gera* 'daryti' + *sik* 'save'.

Klausimas: o kokius elementus įžiūrėtumėte formose *ertu*, *farðu*, *skaltu*, *máttu*, *gerumk*?

Klausimai ir užduotys

- Kaip manote, iš kokios formos atsirado dabartinių skandinavų kalbų įvardis *vi*? O kai kuriose Norvegijos tarmėse vartojama forma *dykk* (ji, beje, vartojama ir *nynorsk* rašyboje)?
- Ką reiškia frazė *þeir Gizurr ok Hjalti*? O ką reiškia *þeir Gizurr* (jeigu joje vardu paminėtas tik Gicuras)?
- Sakinys *þau Kveld-Úlfr áttu tvá sonu* („Egilio saga“) reiškia „Kveldulvas ir jo žmona turėjo du sūnus“. Kokia įvardžio forma čia panaudota (*þau*)? Kodėl būtent tokia forma? O ką reiškia frazė *þeir Úlfr* sakinyje *þeir Úlfr áttu einn sjóð báðir* ([kažkas] abu turėjo vieną pinigų kapšą, t. y. [kažkas] turėjo bendrą turtą)? Kas galėtų būti tie „kažkas“? Kodėl čia dabar jau pavartota forma *þeir*?
- Išverskite šiuos sakinius į lietuvių kalbą, didžiausią dėmesį kreipdami į įvardžius:

„Íslendingabók“, Ari Þorgilsson:

Hann sendi hingat til lands prest, þann er hét þangbrandr ok hér kendi mǫnnum kristni ok skírði **þá** alla, er við trú tóku.

En **þeir** vǫru þó fleiri, er í gegn mæltu ok neittu.

En þat sumar it sama kómu útan heðan **þeir Gizurr ok Hjalti** ok þágu **þá** undan við konunginn ok hétu **honum** umsýslu sinni til á nýjaleik at hér yrði enn við kristninni tekit, ok létu **sér** eigi annars vǫn, en þar myndi hlýða.

En **þeir Gizurr** fóru, unz **þeir** kómu í stað þann í hjá Qlfussvatni, er kallaðr er Vellankatla, ok gǫrðu orð þaðan til þings, at á mót **þeim** skyldi koma allir fulltingsmenn **þeirra** [...]

En síðan riðu **þeir** á þingit, ok kómu áðr á mót **þeim** frændr **þeirra** ok vinir, sem **þeir** hǫfðu æst.

Þá báðu inir kristnu menn Hall á Síðu, at **hann** skyldi lǫg **þeirra** upp segja, **þau** er kristninni skyldi fylgja.

[Þorgeirr] sagði at **honum** þótti þá komit hag manna í ónýtt efni, ef menn skyldi eigi hafa allir lǫg ein á landi hér [...]

Hann sagði frá því, at konungar ór Nórvegi ok ór Danmǫrku hǫfðu haft ófrið ok orrostur á milli **sín** langa tíð, til þess unz landsmenn gǫrðu frið á milli **þeirra**, þótt **þeir** vildi eigi.

„En nú þykkir **mér** þat ráð,“ kvað **hann**, „at **vér** látim ok eigi þá ráða, er mest vilja í gegn gangask [...]“

„Heimskringla (Ynglinga saga)“, Snorri Sturluson (?):

Svíþjóð ina miklu kalla sumir menn eigi minni en Serkland it mikla, sumir jafna **henni** við Bláland it mikla.

Ór norðri frá fjöllum þeim, er fyrir utan eru bygð alla, fellr á um Svíþjóð, sú er at réttu heitir Tanais; **hon** var forðum kǫlluð Tanakvísl eða Vanakvísl; **hon** kǫmr til sjávar inn í Svarta-haf.

Þat eru dǫr kallaðir eða dróttnar; **þeim** skyldi þjónustu veita ok lotning alt fólk.

Hann var svá sigrsæll, att í hverri orrostu fekk **hann** gagn; ok svá kom, at **hans** menn trúðu því, at **hann** ætti heimilan sigr í hverri orrostu.

Óðinn átti tvá bróðr, hét annarr Vé, en annarr Vili. **Þeir bróðr hans** stýrðu ríkinu, þá er **hann** var í brottu. (Kaip verčiate konstrukciją *annarr...*, *en annarr...*?)

Þá grunaði Vani, at Æsir mundi hafa falsat **þá** í mannaskiptinu [...]

Óðinn tók hofuðit ok smurði urtum, þeim er eigi mátti fúna, ok kvað þar yfir galdra, ok magnaði svá, at **þat** mælti við **hann** ok sagði **honum** marga leynda hluti.

Þá er Njorðr var með Vönum, þá hafði hann átta systur sína, því at **þat** váru þar lög; váru **þeirra** börn Freyr ok Freyja.

- Išverskite šiuos sakinius į lietuvių kalbą, ypatingą dėmesį atkreipdami į sangrąžinės veiksmažodžių formas:

„Íslendingabók“, Ari Þorgilsson:

En Hallr á Síðu, Þorsteins sonr, lét **skírask** snemhendis [...]

[Hann] lét órvænt, at hér myndi kristni enn **takask**.

[...] hafði allt **farizk** vel at. (NB: < z > = < ts >)

En inir heiðnu menn hurfu saman með alvæpni ok hafði svá nær, at þeir myndi **berjask**, at eigi of sá á milli.

En þat **gørðisk** af því at þar nefndi annarr maðr at qðrum vátta, ok **sogðusk** hvárir ór lögum við aðra, inir kristnu menn ok inir heiðnu [...]

[...] hann **leystisk** því undan við þá, at hann keypti at Þorgeiri lögsoðgumanni at hann skyldi upp segja [...]

[...] þá **lagðisk** hann niðr [...]

En of morguninn eptir **settisk** hann upp [...]

[Hann] sagði at þat myndi at því ósætti verða, er vísa ván var, at þær barsmíðir **gørðisk** á milli manna, er landit **eyddisk** af.

En þat ráð **gørðisk** svá, at af stundu **sendusk** þeir gersemar á milli, enda helt friðr sá, meðan þeir lifðu.

Þá **barðisk** hann við Svein Haralds son danakonung ok Ólaf inn sǫnska, Eiríks son at Uppsöllum sviakonungs, ok Eirík, er síðan var jarl at Norvegi, Hákonar son.

„Heimskringla (Ynglinga saga)“, Snorri Sturluson (?):

Þat var eitt sinn, þá er Óðinn var farinn langt í brott ok hafði lengi **dvalzk**, at Ásum þótti órvænt hans heim. (NB: nesangrąžinės formos: dvelja–dvel–dvaldi–dvaldr, sangrąžinės formos: dveljask–dvelsk–dvaldisk–dvalzk)

En er þat **leiddisk** hvárum-tveggjum, lögðu þeir milli sín sættarstefnu, ok gerðu frið ok **seldusk** gíslar.

- Perskaitykite šiuos skyrelius iš „Haraldo Gražiaplaukio sagos“, įeinančios į sagų apie Norvegijos karalius ciklą „Žemės ratas“. Pakomentuokite pažymėtus įvardžius bei sangražinius veiksmažodžius:

3. Frá Gyðu Eiríksdóttur

Haraldr konungr sendi menn sína eptir meyju einni, er Gyða er nefnd, dóttir Eiríks konungs af Hǫrðalandi — **hon** var at fóstri á Valdresi með ríkum bóanda — er **hann** vildi taka til frillu **sér**, þvíat **hon** var allfríð mæð ok heldr stórlát. En er sendimenn kómu þar, þá báru þeir upp erendi sín fyrir meyna. Hon svaraði á þessa lund, at eigi vill **hon** spilla meydómi sínum, til þess at taka til manns þann konung, er eigi hefir meira ríki, en nokkur fylki, til forráða.

«En þat þykki **mér** undarligt,» segir **hon**, «er engi er sá konungr, er svá vill **eignask** Nóreg ok vera einvaldi yfir, sem hefir Gormr konungr at Danmörku eða Eiríkr at Upsöllum».

Sendimönnum þykkir **hon** svara furðustórliga ok spyrja **hana** máls um, hvar til svör þessi skulu koma, segja, at Haraldr er konungr svá ríkr, at **henni** er fullræði í, en þó at **hon** svari á annan veg **þeira** erendum, en **þeir** mundu vilja, þá sjá **þeir** engan sinn kost til þess at sinni, at þeir mundu **hana** í brot hafa, nema **hennar** vili væri til þess, ok **búask þeir** þá ferðar sinnar. En er **þeir** eru búnir, leiða menn **þá** út. Þá mælti Gyða við sendimenn, það **þá** bera þau orð sín Haraldi konungi, at **hon** mun því at einu játa at **gerask** eigin kona **hans**, ef **hann** vill þat gera fyrir **hennar** sakir áðr, at leggja undir **sik** allan Nóreg ok ráða því ríki jafnfrjálsliga, sem Eiríkr konungr Svíaveldi eða Gormr konungr Danmörku, «þvíat þá þykki **mér**,» segir **hon**, «**hann** mega heita þjóðkonungr».

4. Heitstrenging Haralds konungs

Sendimenn fara nú aprt til Haralds konungs ok segja **honum** þessi orð meyarinnar ok telja, at hon er furðudjörf ok óvitr, segja þat makligt, at konungr sendi lið mikit eptir **henni** við ósömd. Þá svarar Haraldr konungr, at eigi hefði þessi mæð illa mælt, eða gort svá, at hefnda væri fyrir vert, það **hana** hafa mikla þökk fyrir orð sín — «**hon** hefir mint **mik** þeira hluta,» segir **hann**, «er **mér** þykkir nú undarligt, er **ek** hefi eigi fyrr hugleitt». Ok

3. Apie Giudą, Eiriko dukterj

Konungas Haraldas išsiuntė savo vyrus pargabenti vienos merginos, kuri vadinama Giuda, Hordalando konungo Eiriko dukters – ji buvo auklėjama įtakingo bondo Valdrese – kurią jis norėjo pasiimti sau už sugulovę, nes ji buvo labai graži mergina ir gana išdidi. O kai pasiuntiniai atvyko ten, tada pranešė merginai apie savo pavedimą. Ji atsakė šitaip: kad neketinanti eikvoti savo mergystės tam, kad priimtų už vyrą tokį konungą, kuris savo valdžioje neturėtų didesnės karalystės kaip kad keletas fiulkių.

– Ir man stebėtina, – sako ji, – kad niekas nėra tasai konungas, kuris norėtų užvaldyti Norvegiją ir būti vienvaldis joje taip, kaip padarė konungas Gormas Danijoje arba Eirikas Upsaloje. Pasiuntiniams rodos ji atsakius labai išdidžiai, ir klausia jos paaiškinimo, ką toks atsakymas reiškias; sako, kad konungas Haraldas – toks galingas, kad jai būtų puikiausia pora, ir vis dėlto, kadangi ji atsakiusi kitaip į jų pavedimą, nei jie būtų norėję, tai jie nemato jokios galimybės šjkart, kad išsivežtų ją, nebent jos pačios valia būtų tokia, ir jie ruošiasi tada į savo kelionę. O kai jie yra pasirengę, vyrai juos išlydi. Tada Giuda pakalbėjo su pasiuntiniais ir paprašė juos perduoti tokius jos žodžius konungui Haraldui, kad ji tik vienu atveju sutiksianti pasidaryti jo nuosava žmona, jeigu jis pirmiausia padarys vardan jos tai, kad užvaldys visą Norvegiją ir valdys tą valstybę taip pat nevaržomai, kaip konungas Eirikas Švedų valstybę arba konungas Gormas – Daniją, – „nes tada, mano rodosi, – sako ji, – jį bus galima vadinti didžiu valdovu“.

4. Konungo Haraldso įžadas

Dabar pasiuntiniai parkeliauja atgal pas konungą Haraldą ir perduoda jam šiuos merginos žodžius ir sako, kad ji – labai įžūli ir neišmintinga, sako būsiant priderama, kad konungas pasiųstų didelį būrį jos atgabenti su nešlove. Tada atsako konungas Haraldas, kad ši mergina nieko blogo nepasakiusi ir nepadariusi, kad būtų verta keršto, labai padėjo jai už jos žodžius – „ji priminė man tokius dalykus, – sako jis, – dėl kurių man dabar pačiam keista, kad į juos anksčiau neatkreipiau

enn mælti **hann**: «Þess strengi **ek** heit, ok því **skýtt ek til guðs**, þess er **mik** skóp ok öllu ræðr, at aldri skal skera hár mitt né kemba, fyrr en **ek** hefi **eignazk** allan Nóreg með sköttum ok skyldum ok forráði, en deya at qðrum kosti». Þessi orð þakkaði **honum** mjök Guthormr hertogi ok lét þat vera konungligt verk at efna orð sín.

<...>

19. Haraldr konungr varð einvaldr at Nóregi

Eptir orrostu þessa fekk Haraldr konungr enga móttöðu í Nóregi; váru þá fallnir allir inir mestu fjáðmenn **hans**, en sumir flýðir ór landi, ok var þat allmikill mannfjöldi, þvíat þá **byggðusk** stór eyðilönd; þá **byggðisk** Jamtaland ok Helsingjaland ok var þó áðr hvár-tveggja nokkut byggt af Norðmönnum. Í þeim ófriði, er Haraldr konungr gekk til lands í Nóregi, þá **funnsk** ok **byggðusk** útlönd, Færeyjar ok Ísland. Þá var ok mikil ferð til Hjaltlands, ok margir ríkismenn af Nóregi flýðu útlaga fyrir Haraldi konungi ok fóru í vestrvíking, váru í Orkneyjum eða Suðreyjum á vetrum, en á sumrum herjuðu **þeir** í Nóreg ok gerðu þar mikinn lands-skaða; margir váru þeir ok ríkismenn, er gengu til handa Haraldi konungi ok **gerðusk hans** menn ok byggðu lönd með **honum**.

23. Skorit hár Haralds konungs

Haraldr konungr var á veizlu á Móri at Rognvalds jarls; hafði hann þá **eignazk** land allt; þá tók konungr þar laugar ok þá lét Haraldr konungr greiða hár sitt, ok þá skar Rognvaldr jarl hár hans, en áðr hafði verit óskorit ok ókembt tíu vetr. Þá kölluðu **þeir hann** Harald lúfu, en síðan gaf Rognvaldr **honum** kenningarnafn ok kallaði **hann** Harald inn hárfagra, ok sǫgðu allir, er sá, at þat var it mesta sann-nefni, þvíat **hann** hafði hár bæði mikit ok fagrt.

Cituojama pagal: Snorri Sturluson. *Heimskringla. Nóregs konunga sǫgur*. Udgivet af Finnur Jónsson. G. E. C. Gads forlag – København, 1911 (pusl. 43–44 ir 53–55).

dėmesio“. Ir dar jis pridūrė: „Prisiekiu tai, ir šaukiuosi liudininku Dievo, to, kurs mane sukūrė ir visa valdo, kad niekada nesikirpsiu plaukų ir nesiškuosiu, kol nebūsiu nukariavęs visos Norvegijos, su mokesčiais, duoklėmis ir valdžia, o kad ne – tegu mirsiu.“ Už šiuos žodžius dėkojo jam širdingai hercogas Guthormas ir sakė, kad karališkas darbas – įgyvendinti savo žodžius.

<...>

19. Konungas Haraldas tapo vienvaldis Norvegijoje

Po šio mūšio konungas Haraldas nebesulaukė jokio pasipriešinimo Norvegijoje; tada visi didžiausi jo priešininkai žuvo, o kai kurie spruko iš šalies, ir tai buvo labai didelis skaičius žmonių, nes tada buvo apgyvendinti dideli negyvenami plotai; tada buvo apgyvendintas Jamtalandas ir Helsingjalandas, nors ir vienas, ir kitas jau anksčiau buvo kažkiek apgyvendintas norvegų. Per tą netaiką, kai konungas Haraldas užėmė Norvegijos žemes, tada buvo atrasti ir apgyvendinti užjūriai – Farerai ir Islandija. Tada taip pat buvo didelis kėlimasis į Hjaltlandą, ir daug Norvegijos didžiūnų, spruko konungo Haraldo paskelbti už įstatymo ribų ir leidosi į vikingų žygius vakarų kryptimi, būdavo Orknėjuose arba Pietinėse salose žiemomis, o vasaromis plėšikaudavo Norvegijoje ir smarkiai nusiaubdavo kraštą; daug buvo ir tokių didžiūnų, kurie pasidavė konungui Haraldi ir pasidarė jo valdiniais ir kūrė valstybę su juo.

23. Konungo Haraldo plaukai kerpami

Konungas Haraldas viešėjo Mioryje pas jarlą Rognvaldą. Jis buvo tada užvaldęs visą šalį. Tąsyk konungas ten išsimaudė ir tada leido konungas Haraldas sutvarkyti savo plaukus, ir tada jarlas Rognvaldas nukirpo jam plaukus, o prieš tai buvo nekirti ir nešukuoti dešimt žiemų. Tada jie vadino jį Haraldu Kūtvėla, o paskui Rognvaldas davė jam prievardį ir pavadino jį Haraldu Gražiaplaukiu, ir visi, kas matė, sakė, kad tai visiškai teisingas įvardijimas, nes jis turėjo plaukus ir vešlius, ir gražius.

- Perskaitykite šiuos skyrelius iš „Olavo Šventojo sagos“, įeinančios į sagų apie Norvegijos karalius ciklą „Žemės ratas“. Pakomentuokite paryškintus įvardžius bei sangražinius veiksmažodžius:

187. Frá Ólafi konungi

Síðan er Ólafr konungr var kominn í Garðaríki, hafði **hann** stórar áhyggjur og hugsaði, hvert ráð **hann** skyldi upp taka.

Jarizleifr konungr og Ingigerðr drottning buðu Ólafi konungi at **dveljask** með **sér** ok taka upp ríki þat er heitir Vúlgaría og er þat einn hlutr af Garðaríki ok var þat fólk heiðit í því landi. Ólafr konungr hugsaði fyrir **sér** um þetta boð, en er **hann** bar **þat** fyrir menn sína, þá lottu¹ allir at **staðfestask** þar og eggjuðu konung at ráða norðr til Nóregs til ríkis síns.

Konungr hafði þat enn í ráðagørð sinni, at leggja niðr konungstign ok fara út í heim til Jórsala eða í aðra helga staði og ganga undir regulu. Þat **taldisk** lengstum í huginn at hugsa, ef nokkur fong myndi til verða, at hann næði ríki sínu í Nóregi. En er hann hafði þar á huginn, þá **minntisk** hann þess at ina fyrstu tíu vetr konungdóms **hans** váru honum allir hlutir hægfeldir ok farsælligir, en síðan váru **honum** öll ráð sín þunghrørð ok torsótt, en gagnstaðligar allar hamingju-raunirnar. Nú efaði hann um fyrir þá sök, hvárt þat myndi vera vitrligt ráð at treysta svá mjök hamingjuna at fara með lítinn styrk í hendr fjandmönnum sínum, er allr landsmúgr hafði til **slegizk** at veita Ólafi konungi mótgöngu. Slíkar áhyggjur bar hann optluga og **skaut til guðs** sínu máli ok bað **hann** láta þat upp koma er **hann** sæi, at bezt gegndi. Válkaði hann þat í hugnum og vissi eigi, hvat hann skyldi upp taka, þvíat honum **sýndusk** mein auðsýn á því, sem hann taldi fyrir **sér**.

188. Draumr Ólafs konungs

Þat var á einni nótt, at Ólafr lá í rekkju sinni og vakti lengi um nóttina og hugði at ráðagørðum sínum og hafði stórar áhyggjur í skapi sínu. En er hugrinn **móddisk** mjök, þá sé á hann svefn ok svá lauss, at hann **þóttisk**

187. Apie konungą Olavą

Nuo tada, kai konungas Olavas atvyko į Gardarikį, jį slėgė dideli rūpesčiai, ir jis mąstė, kokį sprendimą jam derėtų priimti.

Konungas Jaricleivas ir drotninga Ingigerda siūlė konungui Olavui pasilikti pas juos ir priimti tą valstybę ten, kuri vadinasi Vulgarija, – o tai yra Gardarikio dalis, ir žmonės buvo pagonys tame krašte. Konungas Olavas svarstė sau apie šį pasiūlymą, bet kai jis pranešė tai savo vyrams, tai visi atkalbinėjo, kad nepasilikytų ten ir ragino konungą ruoštis šiaurėn į Norvegiją, į savo valdas.

Konungas dar turėjo planuose atsisakyti konungo vardo ir keliauti į pasaulį į Jorsalirą ar kitas šventas vietas ir priimti [vienuolio] regulą. Ilgiausiai jis mintyse svarstė tai, ar atsirastų kokių galimybių, kad jis atsikovotų savo valdžią Norvegijoje. Bet kai jis nukreipdavo į tai mintis, tai prisimindavo, kad pirmąsias dešimt žiemų karaliavimo jam visi dalykai sekėsi ir pavykdavo, bet paskui buvo jam visi jo sprendimai sunkiai įvykdomi ir sunkiai pasiekiami, o visi sėkmės mėginimai patirdavo pasipriešinimą. Dabar jis dėlto dvejojo, ar būtų išmintingas sprendimas taip labai kliautis sėkme vykti su mažomis pajėgomis savo priešams į rankas, kai visa visuomenė buvo susivienijusi, kad duotų konungui Olavui atkirtį. Tokius rūpesčius nešiojosi jis dažnai ir savo reikalą pavedė Dievui, ir prašė jį duoti ženklą, kad jis pamatytų, kas būtų naudingiausia. Jis vis svarstė apie tai mintyse ir nežinojo, ko jam derėtų imtis, nes jam atrodė akivaizdi bėda iš to, kuo jis pats save įtikinėjo.

188. Konungo Olavo sapnas

Tai buvo vieną naktį, kad Olavas gulėjo savo lovoje ir būdravo ilgai naktį ir mąstė apie savo planus ir turėjo didžiulių rūpesčių nuotaikoje, O kai mintys labai nuvargino, tada apėmė jį miegas, bet toks lengvas, kad jis tarytum būdravo ir matė

¹ Bendratis: *letja*.

vaka og sjá öll tíðendi í húsínu. Hann sá mann standa fyrir rekkjunni, mikinn og vegligan og hafði klæðnað dýrligan. Bauð konungi þat helzt í hug at þar myndi vera kominn Ólafr Tryggvason.

Sá maðr mælti til **hans**:

«**Ertu** mjök hugsjúkr um ráða-ætlan þína, hvert ráð **þú** skalt upp taka? Þat þykki **mér** undarligt, er þú velkir þat fyrir **þér**, svá þat, ef þú **ætlast** þat fyrir at leggja niðr konungstign, þá er guð hefir gefit **þér**. Slíkt it sama sú ætlan, at vera hér og þiggja ríki af útlendum konungum og **þér** ókunnum.

Farðu heldr aprt til ríkis þíns, er **þú** hefir at erfðum tekit og ráðit lengi fyrir með þeim styrk, er guð gaf þér, ok lát eigi undirmenn þína hræða **þik**. Þat er konungs frami at **sigrask** á óvinum sínum, en vegligr dauði, at falla í orustu með liði sínu. Eða efar þú nokkut um þat, at þú hafir rétt at mæla í yðarri deilu? Eigi **skaltu** þat gera at dylja sjálfan **þik** sanninda. Fyrir því **máttu** djarfliga sækja til landsins, at guð mun **þér** bera vitni, at þat er þín eiga.»

En er konungr vaknaði, þá **þóttisk** hann sjá svip mannsins, er brott gekk. En þaðan í frá herði hann huginn og einstrengdi þá ætlan fyrir **sér**, at fara aprt til Nóregs, svá sem hann hafði áðr verit fúsastr til ok hann fann at allir hans menn vildu helzt vera láta. Taldi hann þat þá í huginn at landit myndi vera auðsótt, er höfðingjalaust var, svá sem þá hafði hann spurt. Ætlaði hann, ef hann kvæmi sjálf til, at margir mundu þá enn **honum** liðsinnaðir. En er konungr birti þessa ráðagørð fyrir mönnum sínum, þá tóku allir því þakksamliga.

Cituojuama pagal: Snorri Sturluson. *Heimskringla. Nóregs konunga sǫgur*. Udgivet af Finnur Jónsson. G. E. C. Gads forlag – København, 1911 (376–377 pusl.).

visus įvykius name. Jis matė vyrą stovint prieš lovą, aukštą ir išvaizdų, vilkintį brangiais rūbais. Piršosi konungui tokia mintis, kad čia veikiausiai būsiąs atvykęs Olavas Triugvio sūnus.

Šis vyras tarė jam:

– Esi labai rūpesčių kamuojamas dėl savo planų, kokį sprendimą tau priimti? Tai atrodo man stebėtina, kad dvejoji savyje, taip pat ir tai, jeigu ketini atsisakyti konungo vardo, kurį tau suteikė Dievas. Taip pat ir šitoji mintis – likti čia ir priimti karalystę iš svetimšalių konungų ir tau nepažįstamų. Verčiau keliauk atgal į savo valstybę, kurią gavai kaip palikimą ir ilgai valdei su ta stiprybe, kurią tau suteikė Dievas ir neleisk, kad tavo valdiniai gąsdintų tave. Tokia yra konungo šlovė – nugalėti savo nedraugus, o garbinga mirtis – kristi mūšyje su savo kariauna. Ar abejoji tu kažkiek dėl to, kad tavo pusėje tiesa jūsų nesantaikoje? Nedaryk to, kad pats nuo savęs slėptum tiesą. Dėl to drąsiai gali keliauti į savo šalį, kad Dievas duos liudijimą, jog tai yra tavo valda.

O kai konungas pabudo, tai pasirodė jam, kad regis nueinančio vyro pavidalą. Ir nuo tada jis grūdino mintis ir tvirtai apsisprendė dėl sumanymo keliauti atgal į Norvegiją, kaip jam ir anksčiau labiausiai norėjosi, ir jis atrado, kad visi jo vyrai labiausiai to troško. Tada jis galvojo mintyse, kad šalis būsianti lengvai užimama, kuri buvo be hovdingio, kaip jis buvo sužinojęs. Galvojo jis, jeigu jis atvyktų patsai, kad daugelis būsią tada dar jam ištikimi. O kai konungas paskelbė šį planą savo vyrams, tada priėmė visi tai su dėkingumu.

- Išverskite šiuos žodžius ir frazes į lietuvių kalbą:

Nr.	Sen. norvegų-islandų k.	Vertimas
1.	<i>búa</i> (sangr. f. <i>búask</i> ; büt. I. dalyvis <i>búinn</i> , dgs. <i>búnir</i> ; <i>búask þeir þá ferðar sinnar</i> ; <i>en er þeir eru búnir</i>)	
2.	<i>byggva</i> (sangr. f. <i>byggvask</i>)	
3.	<i>eigna</i> (sangr. f. <i>eignask</i>)	
4.	<i>erendi</i> (<i>þá báru þeir upp erendi sín</i>)	
5.	<i>fjándmaðr</i> (dgs. <i>fjándmenn</i>)	
6.	<i>forráð</i>	
7.	<i>fylki</i>	
8.	<i>hamingja</i>	
9.	<i>hefnd</i>	
10.	<i>herja</i>	
11.	<i>hlutr</i>	
12.	<i>hugsa</i>	
13.	<i>kostr</i> (<i>sjá þeir engan sinn kost</i>)	
14.	<i>letja</i> (büt. I. vns. <i>latta</i> , büt. I. dgs. <i>løttu</i>)	
15.	<i>mál</i>	
16.	<i>mega</i>	
17.	<i>ráða</i> (<i>til guðs, þess er mik skóp ok ǫllu ræðr</i>)	
18.	<i>ríkr</i> (<i>með ríkum bóanda</i> ; <i>Haraldr er konungr svá ríkr</i>)	
19.	<i>sendimaðr</i> (dgs. <i>sendimenn</i>)	
20.	<i>sigra</i> (sangr. f. <i>sigrask</i>)	
21.	<i>skapa</i> (büt. I. <i>skapaði</i> arba <i>skóp</i> ; <i>til guðs, þess er mik skóp ok ǫllu ræðr</i>)	
22.	<i>skjóta</i> (es. I. <i>skýtr</i> , büt. I. vns. <i>skaut</i> ; <i>skjóta til guðs</i>)	
23.	<i>søk</i> (<i>fyrir hennar sakir</i>)	
24.	<i>søkja</i> (sangr. f. <i>sótti</i>)	
25.	<i>þykkja</i> (büt. I. <i>þótti</i> ; sangr. f. <i>þykkjask</i> , büt. I. <i>þóttisk</i> ; <i>þat þykki mér undarligt</i> ; <i>sendimönnum þykkir hon svara furðustórliga</i> ; <i>hann þóttisk vaka</i>)	
26.	<i>tíðendi</i>	
27.	<i>telja</i> (büt. I. <i>taldi</i>)	
28.	<i>veizla</i>	
29.	<i>ætla</i> (veiksm.)	
30.	<i>ætlan</i> (daikt.)	

- Su žodyno pagalba išsiverskite šią ištraukėlę iš „Sagos apie Magnų, Erlingo sūnų“ (tai – paskutinė „Žemės rato“ saga). Pakomentuokite visus pažymėtus įvardžius. Ypač atkreipkite dėmesį į formą *þér*. Ką ji reiškia šiame tekste? O ką dar ji gali reikšti?

Þat var eitt sinn, er **þeir** tóluðu, Valdamarr konungr ok Erlingr. Mælti Erlingr: «Herra, þat þykki **mér** líkast til sætta, at **þér** hafið alt þat af Nóregi, sem **yðr** var heitit í einkamálum várum. En ef svá er, hvern hofðingja vilið **þér** yfir setja þar, hvárt nokkurn danskan? Nei, – segir hann, – engir Danahofðingjar munu fara vilja í Nóreg ok fásk þar við hart fólk ok óhlýðit, en hafa hér áðr ørit gott með **yðr**. **Ek** fór fyrir þá sòk hingat, at **ek** vil fyrir engan mun missa yðarrar vináttu. Hingat til Danmerkr hafa fyrr farit menn af Nóregi, Hákon Ívarsson ok Finnur Árnason, ok gerði Sveinn konungr, frændi yðarr, hvárn-tveggja **þeirra** jarl sinn. Eigi em **ek** nú minni valdsmaðr í Nóregi en **þeir** váru þá, ok gaf konungr **þeim** yfirsókn á Hallandi, því ríki, er **hann** átti áðr. Nú þykki **mér**, herra, **þér** vel mega unna **mér** þess lands, ef **ek** gerumk yðarr maðr handgenginn, at **ek** halda af **yðr** þessu ríki. Svá ok Magnús konungr, sonr minn, má ok eigi **mér** þess synja, en ek vil við **yðr** vera skeyttr ok skyldr til allrar þjónostu, þeirrar, er því nafni byrjar.»

Slíkt talaði Erlingr, ok annat þessu líkt, ok kom svá at lyktum, at Erlingr gerðisk handgenginn Valdamarr konungi, en konungr leiddi Erling til sætis, ok gaf **honum** jarldóm ok Víkina til léns ok yfirsóknar. Þá fór Erlingr heim til Nóregs, ok var síðan jarl, meðan **hann** lifði, ok hélzk (= héltsk) í sætt við Danakonung jafnan síðan.

Erlingr átti fjóra frillusonu. Einn hét Hreiðarr, annarr Qgmundr; **þeir** váru **sér** um móður; þriði Finnur, fjórði Sigurðr; **þeirra** móðir var Ása in ljósa, **þeir** váru yngri. Kristín konungsdóttir ok Erlingr áttu dóttur, er Ragnhildr hét. **Hon** var gipt Jóni Þorbergssyni af Randabergi. Kristín fór af landi með þeim manni, er Grímr rusli var kallaðr. **Þau** fóru út í Miklagarð ok váru þar um hríð, ok áttu **þau** saman börn nokkur.

Cituojama pagal: Snorri Sturluson. *Heimskringla. Hátíðarútgáfa í tilefni átta hundruð ára afmælis höfundar.* Bjarni Aðalbjarnarson gaf út. Reikjavík: Hið Íslenska fornritafélag, 1979 (*Hkr. III*, 406–407 pusl.).

Jūsų vertimas: _____

Rodomieji įvardžiai

Dabar išmoksime kaityti įvardžius *sá* ‘tas’, *sjá* (arba *þessi*) ‘šitas’ ir *hinn* ‘anas, kitas’.

Tolimojo plano įvardis *sá* ‘tas’ kaitomas taip:

	Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė	Niekatroji giminė
VIENASKAITA			
Nom	<i>sá</i>	<i>sú</i>	<i>þat</i>
Gen	<i>þess</i>	<i>þeir(r)ar</i>	<i>þess</i>
Dat	<i>þeim</i>	<i>þeir(r)i</i>	<i>því</i>
Acc	<i>þann</i>	<i>þá</i>	<i>þat</i>
DAUGISKAITA			
Nom	<i>þeir</i>	<i>þær</i>	<i>þau</i>
Gen	<i>þeir(r)a</i>	<i>þeir(r)a</i>	<i>þeir(r)a</i>
Dat	<i>þeim</i>	<i>þeim</i>	<i>þeim</i>
Acc	<i>þá</i>	<i>þær</i>	<i>þau</i>

4.3 lentelė.

Artimojo plano įvardis *sjá* arba *þessi* ‘šitas’ kaitomas taip:

	Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė	Niekatroji giminė
VIENASKAITA			
Nom	<i>sjá, þessi</i>	<i>sjá, þessi</i>	<i>þetta</i>
Gen	<i>þessa</i>	<i>þessar, þessar(r)ar</i>	<i>þessa</i>
Dat	<i>þessum, þeima</i>	<i>þessi, þessar(r)i</i>	<i>þessu, þvísa</i>
Acc	<i>þenna</i>	<i>þessa</i>	<i>þetta</i>
DAUGISKAITA			
Nom	<i>þessir</i>	<i>þessar</i>	<i>þessi</i>
Gen	<i>þessa, þessar(r)a</i>	<i>þessa, þessar(r)a</i>	<i>þessa, þessar(r)a</i>
Dat	<i>þessum, þeima</i>	<i>þessum, þeima</i>	<i>þessum, þeima</i>
Acc	<i>þessa</i>	<i>þessar</i>	<i>þessi</i>

4.4 lentelė.

Šie įvardžiai neretai pavartojami drauge su dalelyte *er* ‘kuris, kuri; kurie, kurios; kai’ (*sá er* – ‘tas, kuris’; *sú er* – ‘ta, kuri’; *þeir er* – ‘tie, kurie’; *þær er* – ‘tos, kurios’; plg. dar frazę *þá er* – ‘tada, kai’). Nepainiokite šios dalelytės su veiksmažodžio forma *er* ‘yra’. Taip pat nepainiokite įvardžio *sjá* ‘šitas, šita’ su veiksmažodžiu *sjá* ‘matyti’.

Įvardis *hinn* ‘anas, kitas, ne šitas’ kaitomas taip:

	Vyriškoji giminė	Moteriškoji giminė	Niekatroji giminė
VIENASKAITA			
Nom	hinn	hin	hitt
Gen	hins	hinnar	hins
Dat	hinum	hinni	hinu
Acc	hinn	hina	hitt
DAUGISKAITA			
Nom	hinir	hinar	hin
Gen	hinna	hinna	hinna
Dat	hinum	hinum	hinum
Acc	hina	hinar	hin

4.5 lentelė.

Šis įvardis (t. y., *hinn*) beveik visose formose sutampa su žymimuoji artikeliu (taipogi *hinn*; artikelio gali būti vartojama ir forma *inn*, be priebalsio *h*), – vienintelis skirtumas tas, kad **artikelio** niekatrosios giminės vienaskaitos vardininkas ir galininkas yra *hit* (su viena –t), o **įvardžio**, kaip matyti iš 4.5 lentelės – *hitt* (su dviem –tt).

Užduotis

- Išverskite šiuos sakinius į lietuvių kalbą, ypatingą dėmesį kreipdami į paryškintus rodomuosius įvardžius. Nustatykite kiekvieno įvardžio giminę, skaičių ir linksnį.

„Íslendingabók“, Ari Þorgilsson:

Hann sendi hingat til lands prest, **þann er** hét Þangbrandr ok hér kendi mǫnnum kristni ok skírði **þá** alla, **er** við trú tóku.

En þá er hann hafði hér verit einn vetr eða tvá, þá fór hann á braut ok hafði vegit hér tvá menn eða þrjá, **þá er** hann hófðu nítt.

En hann varð við **þat** reiðr mjök ok ætlaði at láta meiða eða drepa ossa landa fyrir, **þá er** þar váru austr.

Svá kvað Teitr **þann** segja, **er** sjalfr var þar.

En **þat** var til **þess** haft, at hann kvað at lögbergi kviðling **þenna**:

*Vil-k eigi goð geyja,
grey þykki mér Freyja.*

En þeir Gizurr fóru, unz þeir kómu í stað **þann** í hjá Qlfussvatni, **er** kallaðr er Vellankatla [...]

En þat gǫrðisk af **því** at þar nefndi annarr maðr at qðrum vátta [...]

[...] Þorgeirr [...] breiddi feld sinn á sik ok hvíldi **þann** dag allan ok nóttina eptir ok kvað ekki orð.

[Þorgeirr] sagði at þat myndi at **því** ósætti verða, **er** vísa ván var, at **þær** barsmíðir gǫrðisk á milli manna, **er** landit eyddisk af.

Hann sagði frá því, at konungar ór Norvegi ok ór Danmörku höfðu haft ófrið ok orrostur á milli sín langa tíð, til þess unz landsmenn gørðu frið á milli þeirra, þótt þeir vildi eigi.

En þat ráð gørðisk svá, at af stundu sendusk þeir gersemar á milli, enda helt friðr sá, meðan þeir lifðu.

„En nú þykkir mér þat ráð,“ kvað hann, „at vér látim ok eigi þá ráða, er mest vilja í gegn gangask [...]“

[...] hvárir-tveggju játtu því, at allir skyldi ein lög hafa [...]

En síðarr fám vetrum var sú heiðni af numin sem qnnur.

Þenna atburð sagði Teitr oss, at því, er kristni kom á Ísland.

„Heimskringla (Ynglinga saga)“, Snorri Sturluson (?):

Kringla heimsins, sú er mannfólkit byggvir, er mjök vágskorin [...]

Or norðri frá fjöllum þeim, er fyrir utan eru byggð alla, fellr á um Svíþjóð, sú er at réttu heitir Tanais; hon var forðum kqlluð Tanakvísl eða Vanakvísl; hon kqmr til sjávar inn í Svarta-haf.

Sú á skilr heimsþriðjungana; heitir fyrir austan Ásía, en fyrir vestan Európa.

En í borginni var höfðingi sá, er Óðinn var kallaðr [...]

Með honum sendu Æsir þann er Mímir hét, hann var inn vitrasti maðr; en Vanir fengu þar í mót þann er spakastr var í þeirra flokki, sá hét Kvásir.

Óðinn tók höfuðit ok smurði urtum, þeim er eigi mátti fúna [...]

Þá er Njörðr var með Vqnum, þá hafði hann átta systur sína, því at þat váru þar lög; váru þeirra bqrn Freyr ok Freyja.

„Heimskringla (Haralds saga hárfagra)“, Snorri Sturluson (?):

Hon svaraði á þessa lund, at eigi vill hon spilla meydómi sínum, til þess at taka til manns þann konung, er eigi hefir meira ríki, en nqkkur fylki, til forráða.

«En þat þykki mér undarligt,» segir hon, «er engi er sá konungr, er svá vill eignask Nóreg ok vera einvaldi yfir, sem hefir Gormr konungr at Danmörku eða Eiríkr at Upsqlum».

Þá mælti Gyða við sendimenn, bað þá bera þau orð sín Haraldi konungi [...]

Sendimenn fara nú aptr til Haralds konungs ok segja honum þessi orð meyarinnar [...]

Þá svarar Haraldr konungr, at eigi hefði þessi mær illa mælt, eða gqrt svá, at hefnda væri fyrir vert [...]

«Hon hefir mint mik þeira hluta,» segir hann, «er mér þykkir nú undarligt, er ek hefi eigi fyrr hugleitt.»

Ok enn mælti hann: «þess strengi ek heit, ok því skýt ek til guðs, þess er mik skóp ok qlu ræðr, at aldri skal skera hár mitt né kemba, fyrr en ek hefi eignask allan Nóreg með skqttum ok skyldum ok forráði, en deyja at qðrum kosti».

Þessi orð þakkaði honum mjök Guthormr hertogi [...]

Eptir orrostu **þessa** fekk Haraldr konungr enga mótstöðu í Nóregi [...]

Í **þeim** ófriði, **er** Haraldr konungr gekk til lands í Nóregi, þá funnusk ok byggðusk útlönd, Færeyjar ok Ísland.

[...] margir váru **þeir** ok ríkismenn, **er** gengu til handa Haraldi konungi ok gerðusk hans menn ok byggðu lönd með honum.

„Heimskringla (Ólafs saga ins helga)“, Snorri Sturluson (?):

Jarizleifr konungr og Ingigerðr drottning buðu Ólafi konungi at dveljask með sér ok taka upp ríki **þat er** heitir Vúlgaría og er þat einn hlutr af Garðaríki og var **þat** fólk heiðit í **því** landi.

Sá maðr mælti til hans [...]

[...] þú ætlask þat fyrir at leggja niðr konungstign, **þá er** guð hefir gefit þér.

Slíkt it sama **sú** ætlan, at vera hér og þiggja ríki af útlendum konungum og þér ókunnum.

Farðu heldr aptr til ríkis þíns, er þú hefir at erfðum tekit og ráðit lengi fyrir með **þeim** styrk, **er** guð gaf þér [...]

En er konungr birti **þessa** ráðagørð fyrir mönnum sínum, þá tóku allir **því** þakksamliga.